

Bulletí del Centre Excursionista de Lleyda

INDEX

TEXT.—Rossend Serra y Pagés: Lo Fre-gallot-Rondalla.—Enrich Arderiu: Lo Canonge poeta de Guissona.—BIBLIOGRAFIA.—NOVES.

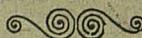
Num. 9. Any I.
Setembre 1908

Consell de Redacció:

Enrich Arderiu y Valls, President; Rafel Gras de Esteva, Vispresident; Manel Herrera y Ges, Secretari. Vocals: Alfred Pereña Reixachs, Manel Giménez Catalán, Joseph M.ª Vicens, Manel Serra, Lluis Izquierdo, Magí Morera Galicia, Manel Gaya y Tomás, Romá Sol Mestre, J. Estadella v Arnó, Francesch Morera, Joseph Reig Palau.

Comissió Administrativa:

M. Roig y Morera, President; Frederich Godás y Lluis Postius, Vocals.

Advertencies:

Lo número ordinari constarà de 16 planes.

L' Administració del BUTLLETÍ s' encarrega de fer tirades apart del articles que inserte.

Lo BUTLLETÍ deixa intacta als respectius autors la responsabilitat de les opinions sostingudes en llurs articles.

Suscripció PER UN ANY: CINCH pessetes.

Fóra d' Espanya: cinch franchs.

REDACCIÓ: Carrer Major, 82.—Lleyda (Lérida-España)

ADMINISTRACIÓ: Plaça de Sant Joan, 16, Botiga.—Id.

BUTLLETI
del
Centre Excursionista de Lleyda

“Lo Fregallot,--Rondalla

Una de les rondalles mes propagades per tot arreu es *La Cendrosa*, qu' ab diferents noms y baix aspectes diversos tothom conta. Pero en síntesis se pot resumir aixís: Una noya bona y guapa va tenir la desgracia de quedar-se sense mare y al tornar-se á casar son pare, va veure's sempre preterida per la filla ó filles de la marastra, rebent tota mena d' agravis y mals tractes. Pero una bona fada, que s' en va apiadar, la protegía proporcionant-li vestits hermosos, ab els que 's pogués presentar á presencia del fill del rey juntament ab ses germanes y demés noyes del lloch, anant-hi d' amagat de casa seva que no volien que 's mogués. El fill del rey desde la primera vegada que la va veure s' en va enamorar; pero ignorant qui pogués ser, la va fer seguir pe' ls criats y á la fí va descobrir la casa, presentant-s' hi per demanar-la y malgrat la resistencia de la marastra s' hi va casar.

Els incidents á que la rondalla dona lloch, son molt variats y un dels més repetits es el de perdre la protagonista una xinel-la, quan sent l' hora d' anar-s'en fugia per no ser vista á fi de poder arribar á casa avans que la marastra y ses filles y tenir temps de cambiar-se la roba. Aquesta xinel-la, naturalment, era la peça de convicció, en virtut de la qual se regoneixia á l' interessada.

La protecció dispensada aixís meteix á la noya desvalguda 's manifesta de moltes maneres, ja dotant-la de major bellesa encara, posant-li un estel en mitj del front (símbol de la bellesa radiant, d' un reflexo de divinitat) y castigant á les germanes dolentes, fent-les-hi sortir una cua ó pota d' ase que les enlletjia horriblement, ja executant-li ordres impossibles que li eren imposades, pero sempre entregant-li objectes (generalment fruytes de closca: ametlles, avellanes, nous) á dins dels quals havia de trobar els vestits millors que cap altre, que la fessin ressaltar entre totes les com-

panyes. Al cap del terç dia, perque 'l número tres es el cabalístich de les rondalles, s' arriva al desenllaç y el fill del rey no pot resistir l' impuls amorós, fent-la buscar y casant-s' hi per fi, quedant castigades ó nò les altres males dones.

Té tant interès l' estudi d' aquesta rondalla, que 'l célebre folklorista anglés Marian Roalf Cox va publicar fa pochs anys la seva obra titulada *Cinderella* ab 345 variants de la mateixa extractades de les rondallistiques de tot el món, entre les quals hi consta com es natural la catalana representada per els volums d' En Maspons y Labrós. Pero si 's buscava una mica, á Catalunya solament se podrien trobar unes quantes dotzenes de variants, algunes d' elles molt noves. La deixadesa nostra y el menyspreu en que 's tenen les manifestacions folk-lóriques, estimades no més pe 'ls pobles veritablement avençats, fa que no 's pugui empindre encara cap treball crítich, perque falten elements y els pochs que tenim presenten alguns punts discutibles. Afortunadament la campanya de la Secció de Folk-lore del 'entre Excursionista de Catalunya y la poderosa iniciativa d' En Ramon Miquel y Planas, han comensat ja una tasca profitosa: la publicació de les rondalles populars catalanes, netes de tota adició pseudo-literaria, presentades al públic ab tota l' encantadora ingenuitat d' aquestes narracions primitives (1).

La manca de lloc no permet entrar en l' analíssis de la rondailla; pero únicament per fer veure l' importància qu' hi concedeixen els crítichs literaris y mitólegs, anotarém de passada qu' hi veuen en la pobre noya amagada entre les cendres (d' ahont li ve 'l nom) una personificació de la llum eclipsada momentaniament, que 's casará á no trigar gayre ab el fill del rey ó sigui 'l sol-ixent baix la figura d' un príncep jove. La pérdua de la xinel-la que va á parar á mans del fill del rey, ab la qual pot identificar la núvia, 's relaciona ab la pantufla perduda per la cortesana Rhodope tot anant á banyarse, qu' una àliga se l' emportá, deixant-la caure damunt dels genolls del faraó Psammétich, adaptació egipciaca d' un mito əriá primitiu.

Una de les versions més interessants d' aquesta rondalla, es recullida á Alós de Balaguer, per la notable folk-lorista Srta. Adelaida Ferré y Gomis, ahont s' hi veu l' influència cristiana d' un

(1) Ha sortit ja 'l volúm titulat «Les Rondalles catalanes ilustrades per En Joan Vila» (Editor R. Miquel y Planas—Barcelona—1908—VIII—96 planes, expléndidament presentat) molt celebrat pe 'ls folk-loristes estrangers, primer d' una llarga sèrie de volums que contindrán tot el cabal novel-listich tradicional del nostre poble.

mito tan antich, convertint la fada en Mare de Deu, un dels personatges accidentals, en Nostre Senyor, y el ball que donava l'rey en son palau, á fi de que l' seu fill pogués triar la noya que més li agradés, en la missa de la festa, per fer la narració més comprensible als senzills habitants de fora, edificant-los al mateix temps en la creença de que sempre la Providència vetlla per la bondat y fa triomfar la justicia.

La rondalla, transcrita tal com s' enrahhona en el poble esmentat, diu aixís:

"LA FREGALLOT,,

«Una vegada ere una mestra, que tenie una filla y á costura diu qu' hi anave una nena que tenie lo pare molt guapo; y la mestra li va dir, que si acás lo seu pare tenia intenció de casarse y 's casés ab ella, á la nena la farie anar molt guapa y l' estimarie molt.

—Ja ley diré donchs; y ja faré los possibles perque 's pogueu casar ab ell.

Y tant y tant va fer, que per últim se van casar y á la filla d' ell la feyen anar molt malament y la posaven sota la taula y recullive 'ls ossos y lo qu' ells no volien.

Un dissabte la marastra va matar un bé y les tripes no les van llençar. Diu:—Ja les anirá á rentar aquell Fregallot—y li va dir:—Cuidado que no t' escapen! perque si t' escapan, te castigaré molt.

Y aixís que va ser al riu, li van escapar y ella molt desesperada, riu avall veyam si les agafave y aixís que va ser un trocet avall, va trovar un cavador y li va dir:—Cavador, lo bon cavador. Deu vos dò bona cavada ¿no hauríu vist passar un bodellím bodeillám, que pe l' aygua anave baixant?

—¡Ay nó, xiqueta! Aquí baix trobarás un fangador que podé l' haurí vist.

Quan lo trova li diu:

—Fangador, lo bon fangador, Deu vos dò bona fangada ¿hauríu vist passar un bodellím bodellám que pe l' aygua anave baixant?

—¡Ay nó, xiqueta! Aquí baix trovarás un llaurador que podé l' haurí vist.

Diu:

—Llaurador, lo bon llaurador, Deu vos dò bona llaurada ¿hauríu vist un bodellím bodellám que pe l' aygua anave baixant?

— ¡Ay nó, xiqueta! aquí baix trovarás un vellet que podé l' haurí vist.

Lo vellet era Nostre Senyor y ella li diu:

— Vellet, lo bon vellet, Deu vos dó bona vellesa ¿hauríu vist un bodellím bodellám que pe l' aygua anave baixant?

— ¡Ay nó, xiqueta! Aquí baix trovarás una velleta, que podé l' haurí vist.

Trova la velleta qu' ere la Mare de Deu y li diu:

— Velleta la bona velleta, Deu vos dó bona vellesa ¿hauríu vist passar un bodellím bodellám que pe l' aygua anave baixant?

— Mire 'm lo cap: ¿que m' hi troves?

— Or y plata.

— ¡Or y plata sirás tú!

Li va dar lo bodellim bodellám y li va dir:

— Are agatc aquet camí y t' en vas cap amunt: quan sentes bramar un ruch ¡que no 't gires! quant sentes tocar la trincoleta, llavons, si gire 't!

Quan va sentir la trincoleta, 's va girar y la Verge li va donar ' estel del dia en el front y ja ere prou guapa ¡encara ho va ser més!

Quan va arriavar á casa seva, va dir.—m' han escapat les tripes.

Y la filla de la marastra, li va dir:

— ¿Y ahont hi has anat á buscar-les que t' has tornat aixís?

Llavons ella ley va esplicar y l' atre també va volgwer anar-hi per tornar-se tan maea com la seva germanastre.

S' en va y quan arriva al riu, deixa anar les tripes espressament riu avall. Llavons trova 'l cavador y li diu:

— Cavador lo mal cavador, Deu vos dó mala cavada ¿hauríu vist un bodellim bodellám que pe l' aygua anave baixant?

— Si vinch, te daré un cop d' aixada.

S' en va mes avall y trova lo fangador:

— Fangador, lo mal fangador, Deu vos dó mala fangada ¿hauríu vist un bodellím bodellám que pe l' aygua anave baixant?

— Si vinch te daré un cop de fanga.

Trova lo llaurador y li diu:

— Llaurador, lo mal llaurador, Deu vos dó mala llaurada ¿hauríu vist passar un bodellim bodellám que pe l' aygua anave baixant?

— Si vinch te daré un cop de rella.

Trova lo vellet y li diu:

—Vellot lo mol vellot, Deu vos dó mala vellesa ¿hauríu vist passar un bodellím bodellám que pe l' aygua anave baixant?

—Mira, aquí baix trovarás una velleta.

—Vellota, mala vellota, Deu vos dó mala vellesa ¿hauríu vist passar un bodellim bodellám que pe l' aygua anave baixant?

—Mire 'm lo cap que m' hi troves.

—Xinxes, polla y quibarres.

—Mire, are t' en vas cap amunt y quan sentes bramar lo ruch, te tumbes.

Quan va sentir bramar lo ruch, se va tumbar y la Verge li va donar la cúa del ruch en el front y si lletja ere, més lletja va ser.

Quan va arriavar á casa, sa mare li diu.

—¿Com t' has tornat?

—Aquet Fregallot me deu haver enganyat; qu' ella 's va tornar maca y jo lletja.

Diu que quan anave á missa, ere la riota de tot lo poble y á l' atre la deixaven á casa y li deyen:

—Fregallot: grana, escura y ves al hort.

Y aixís qu' elles eren fora, se li apareixé la Verge y li deye:

—Ves á missa.

—¡Oh! si hay de fer tot aixó.

—No t' amohinis; ves á missa y pose 't al costat de la teva germanastre y quan vindrás ja ho trovarás tot fet.

Y li va dar una vellaneta, una castanyeta y una taronjeta.

Ella va trencar la vellaneta y li va sortir un vestit de seda molt maco; va trencar la castanyeta y li van sortir unes sabatetes y per últim va obrir la taronjeta y li va sortir una mantellina.

Va mudar-se, s' en va anar á missa y 's va posar al costat de la seva germanastre que diu que tota la missa se la va estar mirant y deya:

—¡Ay qu' es guapa! no n' hi ha cap mes en tota l' iglesia, com aquesta.

Quan va sortir (que va ser la primera) lo fill del rey, s' en va enamorar y la va seguir per fer-se-la demanar.

Quan hi van arriavar la marastre y sa filla, ella ja tornave á anar mal vestida y elles li deyen:

—¡Ay Fregallot, si hagueses vingut á missa, haurís vist una senyora mes guapa!

—Podé sí, podé nó, podé ere jo.

—¡Qué deu volguer ser aquet Fregallot!

Y aixó diu que va durar tres dies y elles ja pensaven:
 —Podé sí qu' ho es; pero trovém tota la feyna feta ¿com pot ser?
 L' ondemá s' hi presenta lo rey per demanar-la y va preguntar
 si hi havie una noya molt maca.

La marastra li ensenya la seva filla y lo rey diu:
 —L' atre vuy jo.
 —No 'n tenim cap mes qu' aquesta---(la guapa l' haví feta
 amagar sota la pastera) y mentres deya aixó, lo gat que diu:
 ---Marramu, marrameu, l' Estel del dia sota la pastera geu.
 La marastra vingue dar-li cops de peu á ne 'l gat y tot ere dir,
 ---Ja callarás!
 Lo rey que s' aixeca y diu:
 ---Anem-ho á veure.
 La va trovar sota la pastera, 's van casar y van ser molt feliços.
 Darrera la porta-n' hi ha un fus,
 Que quan filém balla. Amen Jesús.»

Rossend Serra y Pagés.

Lo Canonge Poeta, de Guissona⁽¹⁾

De la tertulia literaria del Baró de Monmagastre degué ser també lo Rector de Vallfogona. D' ell es la següent poesía continguda en la Selva: la creyém inédita y del tot desconeguda y per ser de tan gran ingeni y tractar del nostre canonge poeta la insertem sencera.

Vicens Garcia, Rector de Vallfogona al canonge Geroni Ferrer de Guissona per ses sentencies.—Décimes.

Ferrer, ab tals aparells
 al metall terrestre obrau
 y tant son cer apurau,
 que á ses barres feu riells.
 Ja son mes richs los joyells
 de ferro que 'ls d' or mes pur;
 y ab guany molt mes segur
 s' estima l' obra y precia
 d' eixa vostra ferrería
 que l' or y perles del Sur.
 D' aquexa sacra oficina

(1) Lo comensament es al núm. 5 del Butlletí.

tant lo valor ha sigut
que ja en ella la virtut
ses armes tempre y afina:
esta gloria peregrina
títol y blasó serà
d' eix ingeni soberá,
qu' ab trassa inaudita y rara
favorex al que ampara
á tot lo gènero humà.

Si los números primers
que la música advertí.
en los martells los oí
d' aquells primitius ferrers,
ja als números mes sencers
vostres, Ferrer, convertida,
tota sa art veu resumida
Ferrer, que ab modo suau
en los nostres cors obrau
montanyes de caramida.

En vostra doctrina mir
la nostra edat millorada:
que si á l' antigua daurada
lo temps la vingué á cubrir,
no podent retrocedir
son curs tant arrebatat,
si es de ferro nostra edat,
vos ab trassa peregrina
ab vostra moral doctrina
la feu de ferro colat.

Vostra alquimia curiosa
de modo la purifica,
que ab ser de ferro es mes rica
que aquella d' or venturosa;
oh, trassa rara, ingeniosa,
oh, celestials visllums,
que dels depravats costums
tal desengany argüex,
que nom gloriós merex
de clara y serena y llum.

A tant soberana empresa
lo sagrar chor ajuda (*sic*)
y ab art sutil destilla
les flors de major bellesa.
A polo de sa devesa
tronchs aromàticxs cremant,
lo carbó feu que abrasant
viciis, consumint errors,
té afectes de llums majors
que la que al mon va ilustrant.

D' aquí nax que lo qui us mira
entre'l carbó y la fornal
no us troba en candor igual;
y d'ex ornato s' admira:
mes si la sagrada Pira
gosa de claror segur
de vapor dens y oseur,
no ha de ser maravella
que lo qui ministre en ella
sie tant blanc y tant pur.

D' esta fornal al caliu
ab plomes noves y tendres
vuy de les ilustres cendres
del antich Cató reviu
una Fenix que ha fet niu
no de Arabia en les precioses
selves de aromes copioses,
sino que's conserva y cría
de la mateixs Sofia
en les faldes amoroses.

Entre les poesies de lloa al autor de la Selva, hi ha un sonet verdaderament notable; si nó per son valor intrínsech, ab tot y revelar una ànima d' artista y un escriptor de trass, al menos pe'l llinatje de son autor qui ab rahó s' ufana pregonantlo y dient qu' es lo quart descendant en línia dreta del gran, del eximi, del incomparable Ausies March. Aquest escriptor se diu Baltasar Ausies March y es fill d' en Pere Ausies March, de qui 'ns parla 'l Torres Amat com poeta apreciable. La mare de Baltasar Ausies March, D.ª Gerónima d' Altarriba era Senyora de Moncortés y de Clariana.

Resulta, donchs, y pot servir d' ampliació al article correspondent del «Diccionari d' escriptors catalans», resulta, donchs, determinat d' una manera precisa y cabal lo parentiu dels Ausies March: lo Petrarca de les lletres catalanes, com l' ha ennomenat un autor, fou bisabi d' en Pere Ausies March; y d' aquest se sab que [estaba casat l' any 1578 y que vivia encara l' any 1604 ab residencia à Bellpuig; dihem aixó, perqne 's vege que no es probable, com suposa algun autor, que En Ferrán Senyor de Bellpuig, protegis personalment al primer Ausies March, per mes que sia molt cert que va fer editar les seves obres. Lo sonet d' en Baltasar Ausies March, degué ser escrit als vols del any 1620 y diu axí:

- Baltasar Ausies March, Senyor de Moncortés y de (*hi ha una paraula ilegible*) á son vehí lo Canonge Geroni Ferrer de Guissona.-- Sonet.

Si 'l reavi de mon pare ha ilustrada
ab sos cants nostra llengua en dolsa rima,

posant tant natural sobre la prima
 octava ab molt gran art contrepuntada,
 també ab tercera specie ben fundada
 consonancia ha Ferrer de igual estima,
 puisque tots sos tercets vem que 'ls arrima
 ab sentencia, cada qual ab ait posada.
 Les filles de Mennon y de Thespia,
 la poblada Segarra fertilitzen
 puis caudalosa font hi fa Pegaso.
 Ditxosa donchs Segarra, puisque cria
 sos fills entre les muses que eternitzen
 son nom y sos efectes, qual Parnasso.

Si be 'l canonge Ferrer había obtingut ab preferencia poesies
 laudatories dels seus convejhins, també va conseguirne d' un ciutadá
 de Lleyda, l' advocat M. Francesch Pastor; y certament que es una
 poesía fluida y ben versificada y en nostre concepte digna d' elogi;
 en ella hi podem descubrir la difícil facilitat de que 'ns parla 'l
 mestre, la senzilla elegància que tan costa. Apuntemlo á la Bi-
 bliografia d' escriptors lleydatans.

M. Francesch Pastor de Lleyda doctor, en quiscun dret, al canon
 ge Geroni Ferrer de Guissona.—Décimes.

Son les següents:

Ferrer tals pesses obrau
 ab vostre martell y enclusa
 que á la mes sonora musa
 ab sos concerts igualau.
 Ab elles nos afirmau
 en nostra vida y costums,
 fent que en lloch de tants vans fums
 vullam y amem la virtut,
 y pel camí de virtut
 caminem ab clares llums.

Lo colp de vostre martell
 es segur despertador
 de la són que al pecador
 adorm y embote l' cervell;
 es evangeli, consell,
 es epitima divina
 que dret al cor encamina
 la medicina suau
 que, sens gastarlo, ne trau
 lo verí que 'l arrohina

Ja dende vuy porem dir
 per cosa certa y segura
 que tenim qui 'ns assegura
 lo vado del ben morir.

Vos ensenyau á sufrir
les injuries ab paciencia,
fer al odi resistencia.
aborrir del tot los vics,
fundar en los sagrats quicis
les portes de la conciencia.

Per obra tant singular
de gracia tant meritòria
es cert que dalt en la gloria
lo premi vos han de dar:
en lo mon no ha de faltar
la corona de alabansa,
que l' honest treball alcansa
de mans dels que senten be,
que dels demés jo no sé
qui 'n pot tenir confiansa.

Y, seguint la serie de composicions laudatories, topem ab unes quintilles, ben acceptables, d' un Don Francesch d' Agulló, Senyor de Bellvehí.

Continúa dihent lo llibre:

De don Francesch de Agulló Sr. de Bellvehí á son vehí lo canonge Geronim Ferrer.— Quintilles.

Ferrer que tals colps nos dona
bo es tenirlo en lo veynat,
que ni son martell atrone
ni son ruido es pesat,
puis sobre vics mallone.

Lo ferro que ell ha colat
en sa divina fornal
es cauteri del pecat
y pot curar sens fer mal
al que l' té mes conserat.

També Ferrer l' ha llimat
que n' ha fet perfeta obra
com á mestre experimentat,
que puis lo talent li sobra
bo es tenirlo en lo vehinat.

Segueixen dos sonets: un, bastant dolent del Reverent Antoni Miralles, beneficiat de Nostra Senyora del Pi de Barcelona, qui compara á Geroni Ferrer ab Túbal, Homer y Dorceu y ofereix seguir los seus consells; y un altre d' Abdón Romeu, ciutadá de Barcelona, en lo qual se lloa la doctrina de Ferrer «que dins Guissona residex»

Lo canonge Ferrer, com moralista mereix indubtablement los elogis que n' han fet los seus contemporanis en les poesies transcrites; mes, com poeta s' ha de regoneixer que no passa de la categoria d' un prosador ni massa correcte ni prou elegant.

Ja ho diu ell mateix «considerant lo no haver cursat y mon curt talent confessaré la pobresa del adorno retórich, los obscurs dialèctichs discursos, la mal llimada poesia y la poch polida frasis»: y, excepte en lo de poesía (que en la major part de la obra nò n' hi ha), estava acertat l' autor.

Cal no obstant fer notar que hi ha en son llibre alguns trossos ben recomanables; y cal sobretot, aplaudir sense reserves de cap mena l' esfors de voluntat realisat per l' autor en lo conreu de la llengua catalana, especialment de les formes métriques: una gran varietat d' elles tenen mostra en la obra de referencia, per mes que, segons diu al prólech, havia fet elecció pera tota la obra del vers mes curt y sentenciós, que cambiá en alguns tractats «á petició y consell d' alguns inteligents y doctes».

Mostra son ardent amor per la llengua catalana en un cant «Als poetes catalans», que, si se detestable en la forma y poch precis y fins equivocat en alguns conceptes, hem cregut que era convenient insertarlo, no com á model literari, sinó com á representació genuina y cabal d' una orientació important pera la historia de la literatura catalana: ell dona una idea claríssima del punt á que la influencia de la llengua castellana havia arribat y de la penetració que anava fent á Catalunya en perjudici del conreu de la parla natural; es també una demostració de la protesta que comensava á traslluirse contra aqueixa pacífica invasió y una prova del redressament literari català que allavors s' iniciava y que va ser ofegat en la época de Felip V. Es precís fer notar, empero, que aquesta influencia no 'ns fou allavors imposada, sino que 's degué á la virtualitat y forsa expansiva del castellà y á la especial condició dels catalans que solem trobar millor lo de fora de casa.

O Trovadors | ¿perque dexau la llengua
y ab gust cercau | la llengua castellana
y la acceptau | ab molt delit y gana?
la nada als cors | la teniu á gran mengua.
En aquell temps | los limosins poetes,
ab primor gran | y ab molt delicat art,
vem que scrit han | grans obres per sa part
y casi ensembs | molt doctes y perfetes.

BUTLLETÍ DEL

La gaya fou i una de les eletes,
sciencia y art i entre 'ls nostres antichs,
qu' en tota part i d' ella foren molt richs,
preciantse prou i ferne moltes cobletes.
No se ab rahons i com planyer, per qué y cóm
per grans y xichs i sie tant menys preada;
y entre 'ls antichs i ere tan estimada
per les nacions i ab gran fama y renom.

En nostra edat i vem ha donat tal tom,
que apenes hi ha i qui en catalá escrigue:
y del qui ho fa i no falte qui se 'n rigue
y qué de fat i lo tracte y grosser hom.
Lo qui negant i está á sa descendencia,
ó ell es bort i ó sos passats rohins,
ó vol fer tort i ó alguns mals danyats fins
va maquinant i ó ho ha fet haguent dolencia.

Si tots los fets i llegim ab atendencia
dels catalans, i grans proeses nos diuen:
los autors grans i encarint nos escriuen
quant be y perfets i foren ab fe y prudencia.
Nobles varons i vingueren á poblar
ab llengua y lleys i á tots los nostres pobles:
llinatges vells, i mes principals y nobles
de les nacions i que canse un admirar

Exemples grans i se poden aportar
quant estimat i ere en pau y en guerra,
y ab que quilat i preciaven per la terra
dels catalans i la sang y lo solar.
Cort, Rey, tothom, i tots catalá parlavien;
ab son comers i y ab tot quant escrivien
en prosa y vers i y ab tot lo que volien
dexar renom, i en catalá ho dictaven

Preciávense i quan terres conquistaven
los catalans i de amostrarlos la llengua
als ignorants; i y 's treye burla y mengua
contra dels que i mal la pronunciaven.
Casi 'ls demés i empleen vuy la musa
en castellá i sens veure la Castella;
y, en catalá i nostre, be ha maravella
qui escrigue res, i car diuen qu' es confusa.

Los pochs versats i prenen per llur escusa

dir que'l parlar i es molt curt y grosser;
y afirman i que sols los rims pot fer
los benauriats i ab sa sciencia infusa.

Ausies March i ha scrit en catalá
molt doctes cants, i y aparen filateries
al ignorant qui no entén les materies,
ni conex l' arch i d' amor ab que ho dictá:

Noble bastart i molt mes gran causará
entre'ls amants i que no'ls que feu Ariost,
ni que tots quants i fins vuy Lope ha compost
per tenir l'art i y mes gran son parlá.

Lo qui ballant i está en una gran sala
y sempre al só i fa famoses mudances
y may pert tó i y ha qualsevol dances,
al tal dansant i merex li donen gala.

Pero aquell qui i al replá d' una escala
ó en mes xich lloch i ó sobre d'un bufet
fa poch á poch i tant quant l'altre ha fet
sens que dins lli i se veye acció mala,
sens mes rahons i merex mes alabansa
per rematar i ab tant poch lloch son art
y aportar i perill en cada part
e les accions i posar sempre ab balansa.

En castellá i s'escriu ab gran pujansa
pe'l gran soport i que tenen de vocables
de gran acort i ab sentits variables,
que'l castellá i ab mix art s' abalansa:
les nostres lleys, i si be un poc son estretes
pera fer cant i per ser curta la llengua,
no ho es en tant i que'l que no ho té per mengua
no trop remeys i per fer obres perfetes.

Es de pesar i qne hi ha vuy molts Poetes
dels catalans i y en catalá no scriuen,
y mols tabans i que no saben, y 's riuen
de son parlar i quant ne lligen cobletes.
Los del ponent i nos han lo art infamat
ab rims mundans i de chacona y gorrona
y escarramans, i ab los quals se inficiona
tot lo jovent i ab tanta llibertat.

Los catalans i ja may han inventat
semblants cansons i ni tantes filateries;

si be molt bons i han scrít grans materies
doctes humans, i de gran utilitat.
Imite als seus i lo docte catalá,
fasse pomells i de les flors de sa llengua,
seguesque als vells, i que si no ho té per mengua,
entre sos peus i molta flor trobará

Fasse sonets i com fa l' Italia,
lires, cansons i é dels bons de Castella:
cerque rahons; i veurá si s' hi desvetlla,
com bells versets i en catalá fará.
Ab grans rahons i Boscá, y molt difuses,
prove que en l' ay i les muses catalanes
ab molt espay i les vestien galanes,
mes pels racons i vuy les portám molt nuses

Tornada

Plens de bon seny i no dejecteu les muses,
les naturals i de vostra Catalunya,
puisque son tals i que ab elles be s' encunya
un bon endeny, i si no les fem confuses.

Y, per si no n' hi hagués hagut prou ab lo que diu en lo cant
als poetes catalans, encara rebla l' clau en lo prólech al lector,
afegint que «com en nostres temps sentiam cantar tantes granotes (1)
del ponent ab cants tan viciosos y vist los pochs cisnes canten catalans y considerant la obligació de un mestre, me determiní tras-
sar la present selva. Lo canonge Ferrer, en son sant amor á la llen-
gua catalana, ferit d' un entusiasme que obre l' cor y tanca la intel-
ligencia fa patent la seuia indignació per les conquestes del lienguatje de Castella, que representaben perdutes de domini per la
parla de Catalunya.

(Continuará.)

Enrich Arderiu.

Bibliografía

LLIBRES:

Geografía General de Catalunya, dirigida per en Francesch Carreras y Candi.—Quaderns 39 à 42.—Contenen la continuació de «Provincia de Barcelona» per Cels Gomis y comensa lo tractat d' Etnologia, per en Salvador Sanpere y Miquel.

(1) Entén l' autor per granotes los versos dels poetes que discorden ab les re-
gles dels catòlichs y cumplen la terra de faules y vanitats y los cors dels homens
de enganys.

Manual de fonética catalana pe'l Dr. Bernhard Schädel. Cöthen (Alemania): Otto Schutze Verlag: 1908.—8au... VIII+88 planes.

REVISTES ESPAÑOLES.

La Alhambra:—Núm. 252.—Bailén: Comentarios: El plan de batalla, por Francisco de P. Valladar.—Las ermitas de Córdoba.—El Centenario del Gran Capitán, por Rafael Gugo Palomo.—El Museo Arqueológico, por Francisco de P. Valladar.—Núm. 253.—Bailén: Comentarios: Despues de la batalla: Escalante, por Francisco de P. Valladar.—Quién redactó la réplica de Cádiz en 1810: Dos granadiños olvidados, por Santiago Casanova, cronista de la provincia de Cádiz.

Boletín de la Sociedad Castellana de Excusiones.—Septiembre.—Excursión á Zaragoza, Alhama de Aragón y Monasterio de Piedra, por Juan Agapito y Revilla.—Los Calderones y el Monasterio de Nuestra Señora de Portaceli, por José Martí y Monsó.—Alguns fotograbats y una lámina apart.

Boletín de la Unión Velocipédica Española.—Septiembre.—Excursión á Laredo, por F. D.

Bollettí de la Societat Arqueològica Luliana.—Septiembre.—Suprema aspiración de Ramón Lull, ó esencia del Lulismo, por Jaime Borrás.—Movimiento Luliano, por Salvador Bové.—Certamen luliano, por José Miralles y Sbert.—El Santo Cristo del Milagro, por Mateo Gelabert.—La Puerta de Santa Margarita, monumento nacional.

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya.—Septembre.—Excursions per la Catalunya aragonesa y província d' Osca (acabament), per Francesch Carreras y Caudi.—La marina catalana en temps del rey en Jaume (acabament), per D. Girona y Llagostera.—Federació de societats pireneistes: (Deliberacions del Congrés de Tarbes).—Variis gravats de Sixena.

REVISTES EXTRANJERES:

Bulletin trimestriel de la Section du Canigou (du Club Alpin Français).—Septembre.—Dos «Primeres» al Canigó, per J. Escarra.—Nit de Nadal: Recorts d' Andorra, per C. Romeu.—Federació pirinenca: Congrés de Tarbes, per A. Soullier.—Zigzags á Cerdanya, per O. Mengel.—Dos observacions d' oftalmia de les neus, per Chifre:

La Montagne.—Agost.—Lo mont Viso, per A. Ferrari,—Los noms de llochs á les muntanyes franceses, per J. Roujat.—Septembre.—A la Vall Estreche, per Renat Gombault.—Los noms de llochs á les muntanyes franceses (acabament), per J. Roujat.

Revue Catalane.—Septembre.—Als Jochs Florals de Puigcerdà, Francesch Tresserres.—Lo Carnestoltes antich á Prats de Molló.—Textes catalans.—Els lliris grochs, per *Mistral*.—Pàgines escullides: La Lionor.—De passada: Notes de viatje.—Botànica catalana, per L. *Cornill*. Historia Local: Figures de bisbes rossellonesos; Pere de Çagarriaga, per J. *Capeille*.

E. A.

NOVES

En aquest mes hem tingut la satisfacció de fer coneixensa ab l' eminent professor de Prehistòria y Etnografia de la Universitat de Fribourg, Mr. Henri Breuil, qui ha vingut á estudiar les pintures rupestres del Cogul, inseguint així la llarga serie de exploracions sobre cavernes que porta fetes tan autorisat espeleólech.

Lo Centre Excursionista va oferirli en homenatje nn sopar íntim; asseyentse á la taula una bona representació dels nostres socis desitjosos de honrar y admirar al insigne hoste. Unes eloquents paraules de Mr. Breuil reveladores d' una ardent cordialitat envers lo Centre Excursionista de Lleyda y altres del President Sr. Arderiu enaltint la personalitat ilustre del obsequiat, posaren fi á la festa.

Cal advertir que durant lo sopar, y antes y després, les converses foren animades y versaren principalment sobre 'ls descobriments realisats per l' Abbè Breuil, que desde 'ls seus primers anys ve dedicantse á n' aqueixos estudis.

Sentím, en lo mes present, haver de registrar en nostres llistes la baixa d' En Joseph Centaño Anchorena, Governador civil que ha sigut fins ara de nostra província y soci entusiasta del Centre. Amb ell hem perdut un auxiliar eficás y decidit: pero 'ls seus mérits y talents indiscretibles y la seu vasta ilustració l' han portat á un lloch mes elevat; lo Govern li ha fet encárrach de les possessions espanyoles del Golf de Guinea. Si 'ns dol la seu marxa, lo felicitem coralment per la honrosa distinció que li ha sigut otorgada.

Lo Centre Excursionista de Lleyda ha nombrat soci-delegat á Fribourg (Suissa) á Mr. Henri Breuil.

En lo diumenge, dia 27, s' ha verificat pe 'l Centre la excursió projectada á Cogul.

Lo número pròxim del Butlletí serà extraordinari y estarà dedicat á ressenyar la excursió al poble de Cogul y la visita á les pintures rupestres y llochs veïns. Insertarà un article del Abbé Breuil referent á les pintures.